

УДК 37.037

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СТУДЕНТСТВА В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Н. В. Фунтікова

У статті проаналізовані можливості й перспективи використання соціокультурної методології для вивчення проблеми виховання інтелігентності у студентів вищих навчальних закладів. Виділені основні підходи до вивчення студентства як соціальної групи. Розглянуті характеристики студентства як соціокультурної спільноти. Доведено, що виявлені характеристики сучасного студентства є основою для розгляду його як ресурсу відновлення інтелігенції, як людського капіталу, здатного забезпечити подальший гуманістичний розвиток суспільства.

Ключові слова: інтелігентність, соціокультурна методологія, соціокультурна спільність.

Визнання виховання інтелігентності метою вищої школи зумовлене, зокрема, тим, що студентство традиційно розглядається як ресурс відновлення соціального прошарку інтелігенції – носія інтелігентності як базової ознаки [19; 25; 26; 27; 33].

Вивчення проблем виховання студентської молоді закономірно вимагає використання соціокультурного підходу, оскільки врахування соціального статусу студентства, його потенціалу як ресурсу розвитку суспільства, особливостей культурного контексту особистісного і професійного становлення студентів у просторі вищої освіти визначає напрями нашого дослідження.

Специфіка соціокультурного підходу, розробленого М. Вебером і П. Сорокінім, полягає в можливості розглядати досліджувані явища не просто з точки зору об'єднання їхніх соціальних і культурних характеристик, а як прояв принципово нової реальності, що виникає внаслідок взаємопроникнення культурних і соціальних чинників [8; 31] і включає: особистість як суб'єкт взаємодії, суспільство як сукупність індивідів, які взаємодіють між собою, і культуру як сукупність значень, цінностей, норм, якими володіють суб'єкти взаємодії, та сукупність носіїв, що об'єктивують, соціалізують і розкривають ці значення [31,

с. 218]. На думку О. Ахієзера, специфіка соціокультурної методології полягає в тому, що її предметом є не тільки культура, а й цілісна діяльність, тому зміст будь-якої діяльності розглядається з урахуванням культурних трансформацій [4, с. 34].

Сучасними дослідниками студентство з позицій соціокультурного підходу розглядається, перш за все, як «матриця розподілених між групами й колективами значень, символів і правил, що впливають на дії людей, обумовлюють ці дії», причому дії людини розглядаються як такі, що мають певний смисл, значення, що робить їх «соціальним фактом» [33, с. 61–62].

Проаналізований нами досвід використання соціокультурного підходу як методологічної основи наукового вирішення проблем виховання студентської молоді свідчить про його перспективність у цьому плані, оскільки він дозволяє стверджувати про нерозривний зв'язок успішності соціалізації особистості та формування у неї системи моральних цінностей як орієнтиру діяльності [3; 5; 6; 12; 21; 35 та інші].

Продуктивність використання соціокультурного підходу в нашому дослідженні пов'язана з тим, що він дає можливість розглядати проблему виховання інтелігентності у студентської молоді в контексті суспільних трансформацій, сучасних тенденцій в організації та змісті вищої освіти, змін у можливостях та соціальних контекстах самореалізації особистості.

Саме тому метою нашої статті є визначення рис студентства як соціокультурної спільноти.

Для розуміння сутнісних рис студентства, його потенціалу щодо відновлення інтелігенції в суспільстві необхідний розгляд його специфіки як з точки зору психофізіологічної, так і з соціальної.

Психофізіологічна характеристика студентства об'єднує психологічні процеси, стани й властивості особистості (спрямованість, темперамент, характер, здібності), що зумовлюють психічне становлення людини, формування її як цілісної особистості, та біологічні характеристики людини як індивіда (тип вищої нервової діяльності, інстинкти, риси обличчя, колір шкіри, очей тощо), які визначаються спадковістю, але певною мірою можуть змінюватися протягом життя [33, с. 12].

Говорячи про психофізіологічні характеристики студентського віку, передусім слід визначитися з тим, яким є віковий діапазон студентства. Складність такого визначення пов'язана, по-перше, з тим, що існує цілий ряд вікових періодизацій розвитку людини, а по-друге, з реалізацією ідеї

неперервної освіти, освіти впродовж життя і внаслідок цього абсолютною відкритістю верхньої межі студентського віку.

Виходячи з того, що в нашому дослідженні йдеться про студентів, які отримують першу вищу освіту, а більшість студентів, як правило, вступає до вищих навчальних закладів у віці 17–19 років, ми будемо орієнтуватися на людей 17–25 років, тобто на період, який, за різними періодизаціями, відносять до другого періоду юності, юнацького віку та періоду ранньої зрілості [2, с. 87, 89–90; 17, с. 113–116; 18, с. 175–186; 22, с. 79–83; 28, с. 137–144].

Студентський вік характеризується досягненням людиною фізичної зрілості, її фізичним розквітом, найвищим рівнем фізичної сили, швидкості реакцій, витривалості. Максимуму досягають у цьому віці й психологічні властивості та психічні функції людини (сприйняття, увага, пам'ять, мислення, мовлення, емоції й почуття) [28, с. 140–141]. Для юнацького віку характерний високий рівень пластичності нервової системи, виникнення новоутворень і перебудов психічних структур, що вже існують, найбільша пластичність в утворенні складних психомоторних та інших навичок, високі швидкісні характеристики оперативної пам'яті й перемикання уваги, вирішення вербально-логічних завдань [33, с. 12]. У цей період формується узагальнена картина світу, розвиваються спеціальні здібності [28, с. 141–142], критичне мислення, активне прагнення до самостійності й незалежності, бажання самостійно обирати життєвий стиль та ідеали [22, с. 83]. До новоутворень юнацького віку дослідники відносять також формування індивідуального стилю інтелектуальної діяльності, інтересу до наукової діяльності [16].

Студентський вік є періодом активної соціалізації особистості, в якій дослідники виділяють три стадії, послідовне проходження яких забезпечує людині досягнення успіху в суспільстві: стадію адаптації, коли молода людина засвоює норми й цінності суспільства й колективу, стадію індивідуалізації, коли активно формується потреба бути особистістю, і стадію інтеграції, коли індивідуальність «вбудовується» в колектив, суспільство, оточення, стає їхньою невід'ємною частиною [33, с. 32–33].

Важливим новоутворенням юнацького віку є також смисл життя. І. Кон вважає, що проблема смислу життя саме в студентському віці стає глобальною, і від її вирішення залежить становлення людини як зрілої особистості [16].

Однією з особливостей студентського віку є усвідомлення молодою людиною своєї індивідуальності, становлення самосвідомості та

формування образу «Я» [33, с. 17], що і є процесом пошуку та встановлення нею власної ідентичності. З точки зору Е. Еріксона, формування ідентичності є головним бар'єром, який необхідно подолати молодій людині, щоб успішно увійти в стадію дорослості [37]. Криза ідентичності, яка, за Е. Еріксоном, відбувається як послідовність соціальних та індивідуально-особистісних виборів, ідентифікацій і самовизначень [37], разом із перехідним станом студентства від навчання до професійної самореалізації зумовлює таку рису студентського віку, як лімінальність – перехідність із одного стану в інший, знаходження в ситуації пошуку «Я», вибору й установа ідентичності, реалізації свободи [24, с. 48].

У науковій літературі склалася традиція розглядати студентство з точки зору функціонального підходу – як окрему соціальну, соціально-демографічну або соціально-професійну групу [7; 10; 13; 19; 23; 25; 26; 33; 34], оскільки, як стверджував О. Семашко, «... було б неправильним розглядати студентство лише як стан підготовки до заняття статусу інтелігенції ... студентство має всі необхідні характеристики, достатні для віднесення його до особливої соціальної групи» [27, с. 14]. При цьому соціальна група розглядається як «... відносно стійка сукупність людей, об'єднаних спільними інтересами, цінностями, нормами свідомості й поведінки, що виділяється за соціально значущими критеріями і складається в конкретно-історичних умовах певного етапу розвитку суспільства» [32].

Для студентства як найзначнішої за чисельністю й роллю в системі суспільного відновлення соціальної групи характерні такі ознаки:

- особливий характер праці, локалізація життя у вищому навчальному закладі і внаслідок цього певною мірою асоціальність;
- заняття специфічно організованою навчальною діяльністю;
- приблизно однаковий вік та рівень освіти, достатньо високий культурний та інтелектуальний рівень;
- неоднорідність соціального та етнічного складу;
- прагнення до всього нового, внаслідок відсутності досвіду – схильність до максималізму, перебільшення власної думки;
- маргінальність, нестійкість особистісної ідентифікації, її неостаточна сформованість, зумовлені тим, що студентство є особливою перехідною соціальною групою, в межах якої здійснюється особистісне й соціальне становлення;

- підвищена чутливість, реактивність і адаптивність щодо суспільних трансформацій і відкритість для сприйняття будь-яких інновацій, що зумовлює соціальну мобільність студентства й виконання ним своєї головної функції – поповнення кваліфікованих прошарків суспільства – фахівців і інтелігенції [25; 26; 34].

Такі ключові якості студентства, як полісоціальна основа формування, соціальна динамічність, інтенсивна діяльність, спрямована на засвоєння цінностей, норм, знань, інтенсивність самопізнання, «пошуку себе», визначаючи соціальні межі студентства, водночас наближують його за характером діяльності, інтересами, ціннісними орієнтаціями до інтелігенції [33, с. 77].

Ми, виходячи із завдань нашого дослідження, користуючись методологією соціокультурного підходу, розглядаємо студентство як соціокультурну спільноту, акцентуючи увагу на характерних для нього ознаках: спільних цілях, інтересах, світоглядних уявленнях, ціннісно-нормативних системах, формах і способах діяльності, нормах поведінки, формування яких зумовлене специфікою провідних видів спільної діяльності студентської молоді та її субкультури, що виникають і розвиваються в спільному культурно-освітньому просторі і ведуть до створення специфічного для студентської молоді символічного і предметного світу [33, с. 64]. Як зазначає О. Подольська, саме символічний (ціннісний) і предметний світ студентської молоді створює «...ту єдину основу, що робить її соціокультурною спільнотою, визначають її специфічну субкультуру», яка характеризується особливим студентським способом і стилем життя, дозвіллевими практиками, сленгом [33, с. 65]. Студентство як соціокультурну спільноту становлять «... учні вищих навчальних закладів, які освоюють і присвоюють соціальну суб'єктність у когнітивній, професійній, громадянсько-політичній, моральній та інших сферах життєдіяльності історично конкретного суспільства, завдяки інтеріоризації ціннісно-нормативної системи даного суспільства в цілому, а також такого соціального інституту, як вища школа, і продукуванню нових аксіафеноменів, що знаходить своє відбиття і виявляється в їх символічному й предметному світі» [30, с. 288].

Останнім часом у науковій і публіцистичній літературі стало звичним критикувати студентську молодь за найрізноманітніші вади й недоліки: зараженість «бацилами примітивного споживацтва, поклоніння чужим ідолам, зневага до національних цінностей» (В. Веселов) [9, с. 42],

духовно-моральна маргіналізація, зростання бездуховності, аморальності (І. Ільїнський) [14, с. 239], соціальна апатія – розчарування в політичному житті й громадянській активності, недовіра до влади, розповсюдження міщанських настроїв, криза моральних цінностей, відмова від правди, чесності, совісливості, любові, дружби як основи стосунків між людьми, падіння престижу чесної праці, цинізм, насилля, егоїзм і споживацтво (Ю. Волков) [11].

Вітчизняні дослідники визначають такі характеристики сучасного студентства як соціокультурної спільноти:

- споживацьке ставлення до життя, що виявляється у нестриманості бажань, прагненні негайно їх задовольняти, нерозбірливості в засобах задоволення власних потреб, пошуці вигідних ситуацій і стосунків, утраті істинних цілей освіти й спробах вибудувати взаємодію з вищим навчальним закладом за моделлю «виробник – споживач»;

- пріоритетна орієнтація на розваги й мінімум зусиль, а не на старанну, систематичну й копітку навчальну працю для отримання серйозної вищої освіти;

- схильність торгуватися на всіх етапах вищої освіти: щодо пільг і бонусів під час вибору вищого навчального закладу, форм навчання, оцінок, фінансових питань;

- невіра в традиційні цінності на тлі утвердження споживацтва, розваг, гедонізму й свободи від моральних норм, що веде до безпорадності в етичних питаннях і нездатності оцінити наслідки своєї поведінки як для себе, так і для інших людей;

- життєва недалекоглядність, зумовлена нерозвиненістю критичного мислення, нездатністю планувати власні дії й управлятися з труднощами;

- уміння пристосовуватися й прагматизм, сформовані внаслідок того, що сучасна молодь навчилася підлаштовуватися під вимоги численних вихователів і через ЗМІ й безпосередні контакти ознайомила з різноманітними стилями життя й моделями поведінки, а тому адаптується до найрізноманітніших обставин і умов, прагматично підходить до життєвих проблем й використовує для їхнього вирішення будь-які придатні засоби;

- висока самооцінка, що базується на впевненості у власній унікальності, в тому, що вони втілюють сподівання країни та власних

батьків, на вже наявному досвіді отримання високих результатів незначними зусиллями (якщо в старших класах школи штучно завищувалися оцінки); при зіткненні з вимогами й труднощами у вищій школі такі студенти відчують справжні потрясіння;

- упевненість у тому, що вони знають, чого хочуть, готовність уперто досягати своєї мети, використовуючи будь-які засоби, навіть піклування батьків сприймається як належне свідчення власної унікальності;

- скептицизм, низький рівень довіри до авторитетів і традиційних джерел знань, внаслідок чого сумніви в істинності об'єктивних знань, що викладаються у вищому навчальному закладі, і переоцінювання власного суб'єктивного досвіду;

- цинізм, низький рівень довіри до державних інститутів, ЗМІ, релігії, бізнесу й вищої освіти;

- нездатність піклуватися про власну безпеку і сприймати вищий навчальний заклад як безпечне місце;

- стрес, зумовлений відсутністю достатньо сформованих соціальних навичок, міжособистісних відносин, які б могли нівелювати високий рівень тривожності й небезпеки;

- недостатня вихованість і чуйність, емоційна нерозвиненість і скутість;

- інтелектуальна байдужість, зумовлена недостатністю інтелектуального досвіду, недостатньою розвиненістю мотивації до інтелектуальної діяльності, пріоритетом прагматичних мотивів у навчальній діяльності;

- фаталізм як поширена життєва позиція: інфантильна впевненість у неможливості засвоїти всі знання і спрогнозувати, які з них можуть стати у пригоді в житті;

- схильність до ризику у всіх сферах життя: ігнорування правил безпеки і моральних обмежень, захоплення екстремальними видами спорту, розваг, епатажними стилями в одязі, зачісках, макіяжі тощо;

- труднощі в установленні міжособистісних стосунків, зумовлені руйнуванням традиційних форм спілкування і зростанням ролі віртуальних стосунків та неготовністю до побудови стійких стосунків із найближчим оточенням;

- більш активна роль батьків, їхнє надмірне піклування;

- етнокультурне різноманіття, що веде до більш толерантного ставлення до відмінностей в культурі, расі, релігії тощо;
- уміння орієнтуватися в сучасній техніці й технологіях [33, с. 73–76].

Зазначені характеристики, більшість яких не є позитивними, підтверджують висновки й інших дослідників, зокрема, В. Шубкін, який підкреслює, що «соціальний і моральний клімат у країні зміниться не в кращий бік, коли нинішні студенти стануть елітою суспільства. Суспільство буде більш прагматичним, більш жорстоким і цинічним, більш фальшивим і немилосердним до слабких» [36, с. 59].

На наш погляд, більшість тривожних характеристик студентства викликані не стільки духовно-моральним спустошенням самої молоді, скільки закономірно зумовлені:

по-перше, соціокультурними процесами, що відбуваються в суспільстві, оскільки студентство є його невід'ємною частиною, а в силу вікових особливостей – ще й свого роду «дзеркалом»;

по-друге, трансформаційними змінами в аксіосфері суспільства й особистості, у взаємодії ціннісного поля особистості, її ціннісної свідомості з ціннісною системою суспільства;

і, по третє, лімінальністю студентства, яке внаслідок свого вікового статусу перебуває в стані вибору власної ідентичності, створення її нових форм, у процесі активної самоідентифікації.

Водночас є й інший погляд на студентство – як на людський капітал, людський потенціал, ресурс відновлення суспільної еліти, інтелігенції [29; 33, с. 49].

А. Соколов, зокрема, на основі аналізу власного досвіду спілкування зі студентами, результатів проведених соціологічних досліджень стверджує, що сучасне студентство характеризується й іншими принципово важливими рисами, які не дають змоги вважати його «втраченим поколінням» і вірити прогнозам про деінтелігентизацію суспільства, а саме:

- студенти піддають своє покоління ще більш нищівній критиці, ніж соціологи-професіонали, за його байдужість, меркантильність, споживацтво, егоцентризм;
- студенти активно протестують проти віднесення їх до «жорстокого», «бездуховного», «втраченого» покоління, оскільки вважають, що часи бездумного, легкого життя минули і сьогодні слід вчитися, інтелектуально розвиватися, прагнути досягнення поставлених

цілей, хоча й визнають, що серед сучасної молоді є такі, хто захоплюється лише розвагами;

- «горда самосвідомість, що включає ідею власної історичної значущості, можливо, месіанства», яку демонструє інтелектуальна еліта студентської молоді [29].

Виділення загальних характеристик сучасного студентства, розуміння його соціальної неоднорідності й аналіз практичної діяльності студентів дали змогу дослідникам виявити типи студентів за чотирма групами якостей (1)орієнтація на навчання, науку, професію; 2) суспільно-політична діяльність, активна життєва позиція; 3) культура, висока духовність; 4) комунікативність, колективістська спрямованість):

- «гармонійний» – свідомо обрав спеціальність, дуже добре навчається; бере активну участь у науковій та суспільній діяльності; глибоко цікавиться мистецтвом, суспільними подіями, займається спортом; чесний, порядний, має авторитет у колективі;

- «професіонал» – свідомо обрав спеціальність, головне для нього – добре вчитися, орієнтований на практичну професійну діяльність, тому рідко бере участь у науковій роботі; бере участь у суспільній роботі, добросовісно виконуючи доручення; займається спортом, цікавиться мистецтвом; користується повагою в колективі;

- «учений» – свідомо обрав спеціальність, навчається тільки на «відмінно», орієнтований на навчання в аспірантурі, тому багато часу приділяє науково-дослідній роботі, нерідко за рахунок інших занять;

- «громадський діяч» – упевнений, що правильно обрав професію, схильний до суспільної діяльності, яка часто переважає над іншими видами діяльності, що інколи негативно впливає на навчальну та наукову діяльність; цікавиться мистецтвом; лідер у сфері дозвілля;

- «естет» – добре вчиться, у науковій роботі бере участь рідко, оскільки його інтереси спрямовані до сфери мистецтва; має розвинений естетичний смак, широкий світогляд, глибоку художню ерудицію;

- «добросовісний» – вибір спеціальності не зовсім свідомий, добросовісно й наполегливо вчиться, хоча, як правило, не має розвинених здібностей; мало схильний до спілкування в колективі; мистецтвом цікавиться слабо, але йому подобається відвідувати кіно, естрадні концерти, дискотеки;

- «середняк» – професію обрав, не замислюючись, навчається «як вийде», не докладаючи особливих зусиль і не відчуваючи задоволення від навчання;
- «розчарований» – здібний, але обрана спеціальність виявилася для нього малопривабливою, прагне вчитися добре, оскільки впевнений, що, оскільки вже вступив до вищого навчального закладу, то треба його закінчити; прагне самоствердитися в різноманітних хобі, мистецтві, спорті;
- «ледар» – вчиться, як правило, слабо, але собою задоволений, про власне професійне покликання не замислюється, в науковій і суспільній роботі участі не бере; в колективі ставляться до нього як до «баласту»; коло інтересів, як правило, обмежується сферою дозвілля;
- «креативний» – творчий підхід до навчання та суспільної роботи, його не приваблюють заняття, де необхідна акуратність, наполегливість, дисципліна, вчиться нерівно, обираючи цікаве для себе, займається науковою роботою, шукаючи оригінальні самостійні рішення;
- «богемний» – успішно навчається на «престижних» факультетах, прагне до лідерства у своїй студентській компанії, до інших студентів ставиться зверхньо; знання вибіркові; у сфері мистецтва цікавиться переважно модними течіями, завжди має власну думку, що відрізняється від точки зору «маси», постійний відвідувач кафе, модних клубів [33, с. 56–58].

Вважаючи студентство інтелектним прошарком сучасної молоді, для якого вища освіта є і термінальною, і інструментальною цінністю, А. Соколов виділяє в ньому такі групи:

- інтелектуали – студенти, орієнтовані егоїстично-технократично;
- інтелігенти – частина студентів, яка орієнтована на гуманістичні цінності й альтруїстичні моделі поведінки;
- маргінали – проміжний прошарок, до якого входять студенти, що поєднують у собі ознаки і інтелектуалів, і інтелігентів [29].

Дослідники вважають, що ціннісні орієнтації студентства «... корінним чином впливають на перспективи розвитку суспільства в цілому», оскільки студентство, виходячи на ринок праці, стає ініціатором та активним учасником розробки й упровадження різноманітних інновацій [34, с. 55].

Розгляд студентства як соціокультурної спільноти дає можливість проектувати процес виховання студентської молоді як носіїв інтелігентності, оскільки студентство, як зазначають дослідники, має найбільш безпосереднє відношення до генези такого явища, як інтелігенція, оскільки «подібно до того, як студентство складається з протиріччя елітної освіченості й демократичних ціннісних орієнтацій, так само інтелігенція, з одного боку, належить до найбільш освіченої частини суспільства, з іншого – прагне полегшити долю простого народу, беручи найактивнішу участь у його житті» [34, с. 70].

Зазначені вище характеристики сучасного студентства дають змогу, на наш погляд, говорити про перспективність розгляду його як ресурсу відновлення інтелігенції, як людського капіталу, здатного забезпечити подальший гуманістичний розвиток суспільства, і про необхідність визнання інтелігентності метою виховання у вищій школі.

Література

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: учебное пособие / Г. С. Абрамова. – М.: Академический проект, 2003. – 704 с.
2. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды / Ананьев Б. Г. – М.: Наука, 1980. – Т. 1. – 476 с.
3. Астахова В. И. Система образования Украины в поисках ответов на глобальные вызовы эпохи / В. И. Астахова // Новый коллегіум. – 2004. – № 5/6. – С. 12–15.
4. Ахиезер А. С. Философские основы социокультурной теории и методологии / А. С. Ахиезер // Вопросы философии. – 2000. – № 9. – С. 29–45.
5. Барабанова В. Представления студентов о будущем как аспект их личностного и профессионального самоопределения / В. Барабанова, М. Зеленова // Психологическая наука и образование. – 2002. – № 2. – С. 28–41.
6. Вайсеро К. И. О социально-культурной адекватности студентов / К. И. Вайсеро // Инновации в образовании. – 2002. – № 4. – С. 77–89.
7. Ваторопин А. С. Политические ориентации студенчества / Ваторопин А. С. // Социологические исследования. – 2000. – № 6. – С. 39–43.
8. Вебер М. Основные понятия стратификации / Макс Вебер // Человек и общество: хрестоматия / под ред. С. А. Макеева. – К.: Институт социологии НАН Украины, 1999. – С. 85–107.
9. Веселов В. Р. Интеллигенция и народ: возвращение к старой теме / Веселов В. Р. // Интеллигенция XXI века: тенденции и трансформации: материалы Международной научно-теор. Конф. – Иваново, 2003. – С. 40–46.
10. Вишневский Ю. Р. Студент 90-х – социокультурная динамика / Вишневский Ю. Р., Шапко В. Т. // Социологические исследования. – 2000. – № 2. – С. 56–64.

11. Волков Ю. Г. Социология молодежи: учебное пособие / Волков Ю. Г. и др. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 576 с.
12. Волкогонова О. Идеалы современной вузовской молодежи / О. Волкогонова, Е. Панина, А. Малов // Высшее образование в России. – 2002. – № 6. – С. 105–118.
13. Иконникова С. Н. Динамика ценностных ориентаций молодежи в период реформ / Иконникова С. Н., Лисовский В. Т. // Молодежь в условиях социально-экономических реформ. – СПб.: Сфера, 1995. – С. 124–156.
14. Ильинский И. М. Молодежь и молодежная политика. Философия. История. Теория / Ильинский И. М. – М.: Высшая школа, 2001. – 436 с.
15. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учебник для вузов / И. А. Зимняя. – М.: Логос, 2003. – 384 с.
16. Кон И. С. Психология юношеского возраста: Проблемы формирования личности: учеб. пособие / И. С. Кон. – М.: Академия, 2006. – 255 с.
17. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. Посібник / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
18. Кулагина И. Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Кулагина И. Ю., Колюцкий В. Н. – М.: ТЦ Сфера, 2002. – 464 с.
19. Лисовский В. Т. Динамика социальных изменений (опыт сравнительных социологических исследований российской молодежи) / Лисовский В. Т. // Социологические исследования. – 1998. – № 5. – С. 102.
20. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учебник для вузов / В. С. Мухина. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 456 с.
21. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії / Н. Паніна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 5–26.
22. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
23. Петрова Т. Э. Социология студенчества в России. Этапы и закономерности / Петрова Т. Э. – СПб.: Бельведер, 2000. – 244 с.
24. Рашидов С. Ф. Виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства: проблеми теоретичної концептуалізації: монографія / С. Ф. Рашидов. – Луганськ: Ноулідж, 2012. – 272 с.
25. Рубин Б. Г. Студент глазами социолога / Рубин Б. Г., Колесников Ю. С. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского гос. ун-та, 1968. – 247 с.
26. Рубина Л. Я. Советское студенчество: социологический очерк / Л. Я. Рубина. – М.: Мысль, 1981. – 204 с.
27. Семашко А. Н. Развитие эстетической культуры молодежи / Семашко А. Н. – М.: Знание, 1980. – 64 с.
28. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учеб. пособие / С. Д. Смирнов. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 304 с.

29. Соколов А. Я хочу быть интеллигентом! – А я нет! / Аркадий Соколов // Нева. – 2008. – № 7. – С. 15–25.
30. Сокурская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л. Г. Сокурская. – Харьков: Изд-во Харьк. нац. ун-та им. В. Н. Каразина, 2006. – 576 с.
31. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество [пер. с англ.] / П. А. Сорокин. – М.: Политиздат, 1992. – 544 с.
32. Социологический словарь / Пер. с англ. И. Г. Ясавеева / Под ред. С. А. Ерофеева. – М.: Экономика, 2004. – С. 370.
33. Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций: монография / Нар. укр. акад.; под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков: Изд-во НУА, 2010. – 405 с.
34. Фомина Т. А. Социокультурная самоидентификация современного российского студенчества: региональный аспект: дисс. ... канд. социол. наук / Фомина Татьяна Анатольевна. – Ставрополь, 2007. – 144 с.,
35. Чибісова Н. Г. Культурно-освітнє середовище як чинник формування
36. ціннісних орієнтацій студентської молоді / Н. Г. Чибісова // Ерані. – 2005. – № 1. – С. 89–92.
37. Шубкин В. Н. Молодое поколение в кризисном обществе / Шубкин В. Н. // Куда идет Россия?.. Альтернативы общественного развития. – М.: Прогресс, 1995. – С. 47–62.
38. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М.: Прогресс, 1996. – 246 с.

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ СТУДЕНЧЕСТВА В КОНТЕКСТЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ ИНТЕЛЛИГЕНТНОСТИ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Н. В. Фунтикова

В статье проанализированы возможности и перспективы использования социокультурной методологии для изучения проблемы воспитания интеллигентности у студентов высших учебных заведений. Выделены основные подходы к изучению студенчества как социальной группы. Рассмотрены характеристики студенчества как социокультурной общности. Доказано, что выявленные характеристики современного студенчества являются основой для рассмотрения его как ресурса воспроизводства интеллигенции, как человеческого капитала, способного обеспечить дальнейшее гуманистическое развитие общества.

Ключевые слова: интеллигентность, социокультурная методология, социокультурная общность.

SOCIAL AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF INVESTIGATION OF THE PROBLEM OF INTELLIGENCE EDUCATION AT HIGHER SCHOOL

N. V. Funtikova

In the article the possibilities and perspectives of social and cultural methodology usage for studying of the problem of intelligence education at students of higher educational institutions are analyzed. Basic approaches to studying of students as social group are allocated. Characteristics of students as social and cultural generality are examined. It is proved that the revealed characteristics of modern students form the basis for its consideration as resource of intelligentsia reproduction, as human capital, capable to provide further humanistic development of a society.

Keywords: *intelligentsia, sociocultural methodology, sociocultural community.*

Фунтікова Н.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Funtikova N.V. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogics of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhans'k, Ukraine)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук професор Г.П. Шевченко

Reviewer – Member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor G.P. Shevchenko

УДК 37.018

ИДЕИ ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В СЕМЕЙНОЙ ПЕДАГОГИКЕ В. А. СУХОМЛИНСКОГО

М. В. Чернышова

В статье анализируется наследие выдающегося педагога 20 столетия В. А. Сухомлинского с точки зрения личностно ориентированного подхода в осуществлении семейного воспитания подрастающего поколения.

Ключевые слова: *семейная педагогика, личностно ориентированное воспитание.*

Значительным вкладом в отечественную теорию и практику семейного воспитания второй половины XX века является научно-педагогическое наследие Василия Александровича Сухомлинского (1918 – 1970) – выдающегося педагога, ученого, публициста, автора множества работ по проблемам воспитания детей в семье.